

SPZOZ w Krotoszynie	Dokument Systemu Zarządzania Jakością	Strona 1 z 9
	Procedura nr 33	Obowiązuje od: 05.05.2020 r.
	Prawidłowe postępowanie z zwłokami	

AKREDYTACJA MEDYCZNA	
Standard akredytacyjny: Poprawa Jakości i Bezpieczeństwo Pacjenta PJ 2.2	Dotyczy: Wszystkich oddziałów i komórek szpitalnych.

WPROWADZONO NA PODSTAWIE ZARZĄDZENIA DYREKTORA NR 84/ 20

JEST TO OFICJALNY I PODLEGAJĄCY EWIDENCJI DOKUMENT SPZOZ W KROTOSZYNIE
I ŻADNA CZĘŚĆ NIE MOŻE BYĆ POWIELANA
BEZ ZGODY DYREKTORA SPZOZ W KROTOSZYNIE

Opracował:	Pełnomocnik ds. Systemu Zarządzania Jakością Marzena Całów-Król	Maizena Całów-Król 05 MAJ 2020 data i podpis
	Pielęgniarka Naczelna Violetta Konieczna	 05 MAJ 2020 data i podpis
Sprawdził:	z-ca Dyrektora ds. Medycznych lek. Mieczysław Pełko	 05 MAJ 2020 data i podpis
Zatwierdził:	Dyrektor SPZOZ w Krotoszynie Krzysztof Kurowski	 05 MAJ 2020 data i podpis

Właściciel dokumentu: PSZJ Marzena Całów-Król

Plan weryfikacji procedury (przegląd i wprowadzanie zmian w dokumencie)

Sposób prowadzenia weryfikacji	Częstotliwość
1. Zgodność procedury z aktualnym stanem wiedzy – przegląd przepisów prawa / literatury;	1x/rok
2. Przegląd dokumentacji;	
3. Ocena prawidłowości przeprowadzania procedury;	
4. Dokumentowanie weryfikacji w karcie zmian i weryfikacji.	

SPZOZ w Krotoszynie	Dokument Systemu Zarządzania Jakością	Strona 2 z 9 Obowiązuje od: 05.05.2020 r.
	Procedura nr 33	
	Prawidłowe postępowanie z zwłokami	

1. CEL

- Określić zasady postępowania ze zwłokami pacjenta w przypadku śmierci pacjenta w szpitalu / zakładzie.
- Określić zasady przekazywania zwłok pacjenta do chłodni.
- Określić zasady postępowania ze zwłokami pacjentów zmarłymi z powodu zakażenia i choroby zakaźnej.
- Zapobiegać zakażeniom szpitalnym.

2. PRZEDMIOT

Tryb postępowania personelu medycznego w postępowaniu ze zwłokami pacjenta po jego śmierci.

3. ZAKRES STOSOWANIA

Zasady procedury obowiązują we wszystkich oddziałach i jednostkach SPZOZ w Krotoszynie, w których udzielane są całodobowo świadczenia leczniczo – pielęgnacyjne.

4. ODPOWIEDZIALNOŚĆ

Za prawidłowość wdrożenia zaleceń procedury jest Ordynator / Kierownik i Pielęgniarka/Położna Oddziałowa.

Za nadzór nad prawidłowym stosowaniem procedury w Szpitalu odpowiadają Kierownicy komórek organizacyjnych SPZOZ.

Lekarze, pielęgniarki, położne, pozostały personel oddziału/zakładu odpowiada za zastosowanie się do zaleceń procedury.

Za coroczną weryfikację instrukcji i ocenę jej realizacji odpowiada Zespół ds. jakości.

5. ETAPY POSTĘPOWANIA

W razie śmierci pacjenta niezwłocznie zawiadomić wskazaną przez pacjenta osobę lub przedstawiciela ustawowego lub instytucję.

5.1. Powiadomienie o śmierci pacjenta

- o zgonie pacjenta personel medyczny oddziału lub zakładu powiadamia niezwłocznie lekarza leczącego / dyżurnego.
- Jeżeli przyczyna zgonu jest jednoznaczna, zgon nie nastąpił w ciągu 12 godzin od chwili przyjęcia do szpitala i nie zachodzi konieczność przeprowadzenia sekcji zwłok, lekarz po przeprowadzeniu oględzin, stwierdza zgon i wystawia *Kartę Zgonu*.

SPZOZ w Krotoszynie	Dokument Systemu Zarządzania Jakością	Strona 3 z 9 Obowiązuje od: 05.05.2020 r.
	Procedura nr 33	
	Prawidłowe postępowanie z zwłokami	

3. Lekarz powiadamia o zgonie pacjenta **osobę wskazaną** w dokumentacji medycznej.
4. Informację o zgonie pacjenta pielęgniarka wpisuje w Raporcie pielęgniarskim. Powiadamia również wskazaną w dokumentacji osobę o miejscu oraz czasie odebrania zwłok z pomieszczeń chłodni (załącznik nr 3).
5. W przypadku, gdy rodzina lub opiekun ustawowy nie zgłasza się po odbiór zwłok, bądź z powodu ich braku, szpital/zakład zawiadamia niezwłocznie Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie (tel. 62 722 88 91 lub 92).

5.2. Postępowanie z ciałem po zgonie

1. Personel medyczny oddziału/zakładu należycie przygotowuje zwłoki poprzez ich umycie oraz odpowiednie zabezpieczenie z zachowaniem godności należnej osobie zmarłej, w celu ich wydania osobie lub instytucji uprawnionej do ich pochowania (zapis o wykonaniu toalety pośmiertnej wpisujemy w Historię opieki pielęgniarskiej / w Historię choroby SOR).
2. Na przegubie dłoni lub stopy osoby zmarłej, personel medyczny umieszcza **opaskę identyfikacyjną**, która musi zawierać następujące informacje:
 - imię i nazwisko osoby zmarłej,
 - PESEL lub serię i nr dowodu stwierdzającego tożsamość,
 - datę i godzinę zgonu,
 - nazwę oddziału/zakładu, na którym pacjent przebywał.
 - dodatkowo na pokrywie, przykrywającej zwłoki pacjenta umieszczamy kartkę z imieniem i nazwiskiem oraz PESELEM osoby zmarłej, a także z nazwą oddziału, na którym przebywał pacjent.
3. Jeśli nie jest możliwe ustalenie tożsamości osoby zmarłej, na opasce identyfikacyjnej oraz w **Karcie kierowania zwłok do chłodni**, dokonuje się wpisu **NN** z podaniem numeru pacjenta w Księdze Głównej przyjęć i wypisów oraz przyczyny i okoliczności uniemożliwiających ustalenie tożsamości (np. brak dokumentów, dokumenty uległy zniszczeniu).
4. Postępowanie z rzeczami zmarłego pacjenta reguluje procedura nr 25 „Własność pacjenta”.
5. Ciało osoby zmarłej umieszcza się w pokrowcu przeznaczonym do przechowywania zwłok i transportuje na wózkach przeznaczonych do tego celu do wydzielonego miejsca oddziału/zakładu (pro morte).
6. Zwłoki pacjenta przechowywane są w wydzielonym miejscu oddziału/zakładu przez 2 godziny.

SPZOZ w Krotoszynie	Dokument Systemu Zarządzania Jakością	Strona 4 z 9 Obowiązuje od: 05.05.2020 r.
	Procedura nr 33	
	Prawidłowe postępowanie z zwłokami	

UWAGA.

Postępowanie ze zwłokami noworodków i płodów umieszczanych w chłodziarce przy ul. Bolewskiego 4-8 opisuje procedura nr 23 – Postępowanie z płodem po poronieniu i noworodkiem martwo urodzonym w oddziale położniczo - ginekologicznym.

Zwłoki noworodków i płodów przekazywane są rodzinie, opiekunowi w obecności pracownika oddziału, na którym nastąpił zgon.

5.3 Przekazanie zwłok do chłodni

1. Po dwóch godzinach ciało zmarłego przekazywane jest do chłodni po uprzednim powiadomieniu firmy transportującej zwłoki do chłodni – **adres i nr telefonu firmy transportującej zwłoki do chłodni określa się w załączniku nr 2.**
2. Przed przewiezieniem zwłok do chłodni pielęgniarka/położna wypełnia **Kartę skierowania zwłok do chłodni – zał. nr 1** (na której również dokumentuje się transport na badanie sekcyjne).
3. W przypadku decyzji o konieczności wykonania badania sekcyjnego, personel medyczny jest zobowiązany przygotować dokumentację medyczną wraz ze skierowaniem „KARTA SEKCYJNA” stanowiącą załącznik nr 4.
4. Przekazanie zwłok pracownikowi firmy transportowej następuje w obecności personelu oddziału/zakładu, na którym nastąpił zgon pacjenta. Zwłoki umieszczane są w kapsule do przewozu zwłok firmy transportującej.
5. **Kartę skierowania zwłok do chłodni** zabiera pracownik firmy transportowej, po potwierdzeniu wpisem odbioru zwłok.

Pracownicy medyczni i pracownicy chłodni są zobowiązani do respektowania woli osób uprawnionych do pochowania zwłok w zakresie wyboru firmy świadczącej usługi pogrzebowe.

5.4_Wydanie Karty zgonu

1. Wystawiona **Karta zgonu** wydawana jest przez lekarza oddziału/zakładu, na którym nastąpił zgon pacjenta, wskazanej przez pacjenta osobie, instytucji lub przedstawicielowi ustawowemu po okazaniu dowodu tożsamości.
2. Potwierdzenie odbioru Karty zgonu zostaje zapisane w Historii choroby, w obserwacjach lekarskich o treści: **Potwierdzam odbiór karty zgonu** – czytelny podpis oraz data osoby odbierającej Kartę zgonu.

SPZOZ w Krotoszynie	Dokument Systemu Zarządzania Jakością	Strona 5 z 9 Obowiązuje od: 05.05.2020 r.
	Procedura nr 33	
	Prawidłowe postępowanie z zwłokami	

3. Osoba odbierająca Kartę zgonu otrzymuje pisemną informację o miejscu odbioru zwłok stanowiącą załącznik nr 3.

5.5 Postępowanie ze zwłokami osoby zmarłej z powodu zakażenia i choroby zakaźnej

1. Personel musi stosować zalecane środki ochrony osobistej także po śmierci pacjenta z powodu zakażenia lub choroby zakaźnej – Wykaz chorób zakaźnych i czynników alarmowych znajduje się na każdym oddziale.
2. Na opasce identyfikacyjnej, skierowaniu zwłok do chłodni należy umieścić informację czerwonym długopisem **„NIEBEZPIECZEŃSTWO SKAŻENIA”**.
3. W przypadku stwierdzenia zgonu osoby na ostrą chorobę zakaźną: postępowanie winno być zgodnie z Ustawą z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi oraz Ustawy z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych.

zgonie pacjenta z powodu choroby zakaźnej lekarz w ciągu 24 godzin od momentu rozpoznania ma obowiązek poinformować:

- a. Wielkopolskiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego ul. Noskowskiego 23, 61-705 Poznań tel. **61 8544 802**, fax. **61 8523 003** - Formularz zgłoszenia zgonu z powodu choroby zakaźnej – zgodnie z przetargiem,
- b. Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego w Krotoszynie w celu konieczności raportowania zgonów z powodu choroby zakaźnej,
- c. oraz **jednego z członków Zespołu Kontroli Zakażeń Szpitalnych** – informacja telefoniczna.
4. Personel medyczny jest zobowiązany pouczyć rodzinę oraz wszystkie osoby, które będą zajmowały się zwłokami pacjenta o konieczności zastosowania środków służących zapobieganiu przeniesienia się zakażenia na inne osoby – art. 26 Dz. U. Nr 234 Poz.1570 o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi.

Postępowanie z ciałem pacjenta po śmierci z powodu COVID-19

5.6 Celem procedury jest zapewnienie bezpieczeństwa podczas przygotowania i zabezpieczenia zwłok pacjenta zmarłego z powodu choroby wysoce zakaźnej, w tym z powodu COVID-19. Przedmiotem procedury jest opis przygotowania i zabezpieczenia zwłok pacjenta zmarłego z powodu choroby wysoce zakaźnej, w tym na COVID-19.

5.7 Etapy postępowania

W razie śmierci pacjenta niezwłocznie zawiadomić wskazaną przez pacjenta osobę lub przedstawiciela ustawowego lub instytucję.

SPZOZ w Krotoszynie	Dokument Systemu Zarządzania Jakością	Strona 6 z 9 Obowiązuje od: 05.05.2020 r.
	Procedura nr 33	
	Prawidłowe postępowanie z zwłokami	

5.8 Powiadamianie o śmierci pacjenta

1. O zgonie pacjenta personel medyczny oddziału lub zakładu powiadamia niezwłocznie lekarza leczącego / dyżurnego.
2. Lekarz po przeprowadzeniu oględzin, stwierdza zgon i wystawia *Kartę Zgonu*.
3. Lekarz powiadamia o zgonie pacjenta osobę wskazaną w dokumentacji medycznej.
4. Informację o zgonie pacjenta pielęgniarka wpisuje w Raporcie pielęgniarskim.
5. Powiadamia również wskazaną w dokumentacji osobę o miejscu oraz czasie odebrania zwłok z pomieszczeń chłodni (załącznik nr 3).
6. W przypadku, gdy rodzina lub opiekun ustawowy nie zgłasza się po odbiór zwłok, bądź z powodu ich braku, szpital/zakład zawiadamia niezwłocznie Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie (tel. 62 722 88 91 lub 92).

5.9 Postępowanie z ciałem w przypadku zwłok osób zmarłych na chorobę wywołaną wirusem SARS-CoV-2 (COVID-19)

1. Po śmierci pacjenta obowiązuje zasada jak najmniejszej ekspozycji.
2. **Bezwzględnie zabrania się wpuszczania osób trzecich (bliskich i rodziny pacjenta), aby mogli się pożegnać ze zmarłym.**
3. Personel bezpośrednio zaangażowany w proces dekontaminacji ciała i jego otoczenia oraz przygotowania do przewozu zwłok **musi stosować następujące środki ochrony osobistej**:
 - a. kombinezon albo długi fartuch ochronny i czepek na głowę;
 - b. jednorazową maskę zakrywającą otwory oddechowe, a do czasu umieszczenia zwłok w ochronnym, szczelnym worku – maskę z filtrem co najmniej klasy N95/FFP2;
 - c. gogle lub przyłbicę ochronną – jednorazową lub poddaną uprzednio procedurze dekontaminacji;
 - d. jednorazowe rękawice nitrylowe optymalnie długie.
4. Należy odstąpić od standardowych procedur mycia zwłok, a w przypadku zaistnienia takiej konieczności należy zachować szczególne środki ostrożności.

Personel medyczny oddziału/zakładu:

1. na przegubie dłoni lub stopy osoby zmarłej, umieszcza opaskę identyfikacyjną, która musi zawierać następujące informacje:
2. imię i nazwisko osoby zmarłej,
3. PESEL lub serię i nr dowodu stwierdzającego tożsamość,
4. datę i godzinę zgonu,
5. nazwę oddziału/zakładu, na którym pacjent przebywał.
6. przeprowadza dezynfekcję zwłok płynem odkażającym o spektrum działania wirusobójczym;
7. nie ubiera zwłok;
8. zabezpiecza w taki sposób wszelkie dreny i inne elementy niezbędne do prowadzenia wcześniejszej terapii (rurkę intubacyjną/tracheostomijną, wkłucia centralne, cewnik moczowy), aby nie wydostawały się przez nie wydzieliny (powinny pozostać w ciele pacjenta);

SPZOZ w Krotoszynie	Dokument Systemu Zarządzania Jakością	Strona 7 z 9 Obowiązuje od: 05.05.2020 r.
	Procedura nr 33	
	Prawidłowe postępowanie z zwłokami	

9. umieszcza zwłoki w ochronnym, szczelnym worku, wraz z ubraniem lub okryciem szpitalnym, worek dezynfekuje płynem odkażającym o spektrum działania wirusobójczym;
10. umieszcza w drugim worku do przechowywania zwłok, który też dezynfekuje;
11. dodatkowo na pokrywie, przykrywającej zwłoki pacjenta umieszcza kartkę z imieniem i nazwiskiem oraz PESELEM osoby zmarłej, a także z nazwą oddziału, na którym przebywał pacjent (jeśli nie jest możliwe ustalenie tożsamości osoby zmarłej, na opasce identyfikacyjnej oraz w **Karcie kierowania zwłok do chłodni**, dokonuje się wpisu **NN** z podaniem numeru pacjenta w Księdze Głównej przyjęć i wypisów oraz przyczyny i okoliczności uniemożliwiających ustalenie tożsamości, np. brak dokumentów, dokumenty uległy zniszczeniu);
12. transportuje ciało zmarłego na wózku przeznaczonym do tego celu do wydzielonego miejsca oddziału/zakładu (pro morte) w celu wydania go osobie lub instytucji uprawnionej do jego odbioru. W wyjątkowej sytuacji tj. brak miejsca w pomieszczeniu pro morte, dopuszcza się pozostawienie zwłok w sali chorych przez okres 2 godzin.
13. zapis o wykonaniu dezynfekcji ciała wpisuje w Historię opieki pielęgniarskiej / w Historię choroby (SOR).
14. Procedurę należy przeprowadzić z zachowaniem godności należnej osobie zmarłej.
15. Na opasce identyfikacyjnej oraz karcie skierowania zwłok do chłodni należy umieścić informację czerwonym długopisem **„NIEBEZPIECZEŃSTWO SKAŻENIA”**.
16. Postępowanie winno być zgodnie z Ustawą z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi oraz Ustawą z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych.

O zgonie pacjenta u którego istnieje podejrzenie lub rozpoznano zakażenie powodu choroby zakaźnej lekarz w ciągu 24 godzin od momentu rozpoznania ma obowiązek poinformować:

- a. Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego w Krotoszynie w celu konieczności raportowania zgonów z powodu choroby zakaźnej,
- b. oraz **jednego z członków Zespołu Kontroli Zakażeń Szpitalnych** – informacja telefoniczna.
- c. Personel medyczny jest zobowiązany pouczyć rodzinę oraz wszystkie osoby, które będą zajmowały się zwłokami pacjenta o konieczności zastosowania środków służących zapobieganiu przeniesienia się zakażenia na inne osoby – art. 26 Dz. U. 2008 Nr 23 Poz.1570 o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi.

6.0 Przekazanie zwłok do chłodni

1. Po dwóch godzinach ciało zmarłego przekazywane jest do chłodni po uprzednim powiadomieniu firmy transportującej zwłoki do chłodni – **adres i nr telefonu firmy transportującej zwłoki do chłodni określa się w załączniku nr 2.**

SPZOZ w Krotoszynie	Dokument Systemu Zarządzania Jakością	Strona 8 z 9
	Procedura nr 33	Obowiązuje od: 05.05.2020 r.
	Prawidłowe postępowanie z zwłokami	

2. Przed przewiezieniem zwłok do chłodni pielęgniarka/położna wypełnia **Kartę skierowania zwłok do chłodni – zał. nr 1**
3. Przekazanie zwłok pracownikowi firmy transportowej następuje w obecności personelu oddziału/zakładu, na którym nastąpił zgon pacjenta. Zwłoki umieszczane są w kapsule do przewozu zwłok firmy transportującej.
4. **Kartę skierowania zwłok do chłodni** - oryginał zabiera pracownik firmy transportowej, po potwierdzeniu wpisem odbioru zwłok, kopię należy dołączyć do dokumentacji pacjenta.
5. Pracownicy medyczni i pracownicy chłodni są zobowiązani do respektowania woli osób uprawnionych do pochowania zwłok w zakresie wyboru firmy świadczącej usługi pogrzebowe.

6.1 Wydanie Karty zgonu

1. Wystawiona **Karta zgonu wydawana jest przez lekarza** oddziału/zakładu, na którym nastąpił zgon pacjenta, wskazanej przez pacjenta osobie, instytucji lub przedstawicielowi ustawowemu po okazaniu dowodu tożsamości.
2. Potwierdzenie odbioru Karty zgonu zostaje zapisane **w Historii choroby**, w obserwacjach lekarskich o treści: **Potwierdzam odbiór karty zgonu** – czytelny podpis oraz data osoby odbierającej Kartę zgonu.
3. Osoba odbierająca Kartę zgonu otrzymuje pisemną informację o miejscu odbioru zwłok stanowiącą załącznik nr 3.

7. Postępowanie po przekazaniu zwłok

1. Pomieszczenia, w których osoba zmarła przebywała, oraz wszelkie przedmioty, z którymi była w styczności, poddaje się odkażaniu.
2. Środki ochrony indywidualnej wielorazowego użytku myje się i dezynfekuje po zakończeniu czynności przy zwłokach osoby zmarłej w miejscu do tego wyznaczonym.
3. Sprzęt jednorazowy przeznaczony do utylizacji wyrzucamy do opisanego, podwójnego worka koloru czerwonego (jeden worek + worek zbiorczy).
4. Pościel umieszczamy w worku koloru czerwonego opisanego „materiał zakaźny”.
5. Sprzęt wielorazowy w tym respiratory i inny sprzęt medyczny podlega dekontaminacji zgodnie z przyjętym w oddziale planem dezynfekcji.
6. Wszystkie powierzchnie podlegają dekontaminacji zgodnie z przyjętym w placówce planem dezynfekcji.

SPZOZ w Krotoszynie	Dokument Systemu Zarządzania Jakością	Strona 9 z 9
	Procedura nr 33	Obowiązuje od:
	Prawidłowe postępowanie z zwłokami	05.05.2020 r.

8. Załączniki:

1. Karta skierowania zwłok do chłodni.
2. Adres i telefon firmy transportującej zwłoki do chłodni.
3. Informacja dla rodziny / osoby uprawnionej do odbioru osoby zmarłej z SPZOZ w Krotoszynie.
4. Karta Sekcyjna + Protokół sekcyjny

9. Akty Prawne:

1. Ustawa z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (z późn. zmianami).
2. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 7 grudnia 2001 r. w sprawie postępowania ze zwłokami i szczątkami ludzkimi (z późn. zmianami).
3. Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 10 kwietnia 2012 r. w sprawie postępowania podmiotu leczniczego wykonującego działalność leczniczą w rodzaju stacjonarne i całodobowe świadczenia zdrowotne ze zwłokami pacjenta w przypadku śmierci pacjenta (z późn. zmianami).
4. Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 23 marca 2011r. w sprawie przechowywania zwłok i szczątków (z późn. zmianami).
5. Ustawa z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi (z późn. zmianami).
Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 3 kwietnia 2020 roku zmieniające rozporządzenie w sprawie postępowania ze zwłokami i szczątkami ludzkimi

10. Sposób gromadzenia i przechowywania dokumentacji reguluje art. 30 ust. 1 ustawy z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta (z późn. zmianami)